Число 28. Львів дня 11. (24) Липня 1902. **Річник VI.**

Виходить що тижня в четвер.

Редакция і адміністрация: Львів, ул. Батория 24.

Видає і за редакцию одвічає: Вячеслав Будзиновский.

СВОБОДА

Політичне, просьвітне і господарске письмо для народу.

Предплата на цілий рік стоїть 4 корони.

За анонси платить ся 20 сотиків від стрічки.

Рекламациї вільні від оплати.

ХЛОПСКИЙ СТРАЙК.

!ПЕРШІ ТРУПИ!

ТЕЛЕҐРАМА.

Чортків дня 23. липня:

„В ЗАБОЛОТІВЦЯХ ПОГИБЛИ ВІД УЛАНЬСКОЇ ШАРЖІ ЧОТИРИ ХЛОПИ.

Ціле село окружене войском“.

В Чортківщині страйк що раз більше ширить ся. В Білій арештовано 7 селян. Арештованя були також в Антонові

Чортківщина.

22. липня. „В Озерянах коло Чорткова вибух вчера хлопский страйк против обох посесорів (Поляків). Причиною 12-ий сніп! товчком книжочка п. Вітика, котра кружить між народом і „Свобода“.

23. липня. В Білій арештовано нині 7 хлопів, бо комісар староства каже, що страйкувати не вільно.

Збаражчина.

16. липня. В понеділок була в суді в Новім Селі розправа против обжалуваних жандармами о „забурене публичного ладу“ через недопускане чужосільских робітників. **Всіх обжалованих увільнено.** — Того самого дня хотіли посесори спровадити знов робітиика з чужих сіл, але се їм не вдало ся. Прусовецких людий спинили селяни в Гниличках, а Дорофіівских в Кошляках, і вони завернули.

До порозуміня не може прийти, бо посесори дають вправді що до жита 9-ий сніп, але що до иншого збіжа годять ся тілько на 10-ий. Посесори мали замовити робітників з околиць Мільниці і мали вже дати задаток.

Сусідні села помагають Гниличанам, кілько можуть. **Бідне село Шили прислало вчера 30 бохонців хліба і 15 К. готівкою!** Нарід голодує, але тримає ся солідарно“.

17. липня. Дня 15-ого с. м. наказано громаді Гнилиці, аби на 9-ту годину вечером було 8 фір („стійок“) на вказанім становиици. Громада приказ виконала. О год. 3-ій в ночи **візвано зі становища 4 фіри на фільварок.**

На кожду фіру сіло по 5 жовнірів. Фірмани-хлопи запитали офіцира, куда мають їхати, — а коли почули, що до села Просовець по робітників — відказали, що по робітників для жида-посесора не поїдуть. Офіцир удав ся до капітана, і той розказав вояким з фір позлізати а фіри відправив на становище.

По робітників поїхали двірскі форнальки з жовнірами. — Около 9 години рано завізвано стійки знов і наших пігнало війско до села Кошляк, бо там спинили хлопи форнальки з робітниками. Занім війско вспіло до Кошляк доїхати, вже робітники поутікали. За спинене робітників приарештовано 8 хлопів кошляцких і відставлено їх до судов. арештів в Новім Селі.

Жиди посесори не годять ся на підвисшене платні, — бо мають за собою війско. — Є певна вість, що нині має приїхати 80 Мазурів. Хлопи гнилицкі знають о тім і не будуть ставити жадної перешкоди в спроваджену їх. Дивна річ, що жиди посесори обіцяють робітникам з инших сіл по 2 кор. за день, а комісар староства не поучить жидів, що як-би так само платили робітникам з Гнилиць, то не потреба би страйку і війска і Мазурів“.

Дня 17. с. м. відбули ся збори в Синяві, Розношинцях і Лубянках визших. До Лубянок низ. приїхав комісар староства і заборонив збори. В сих селах і в Красносільцях народ застрайкував. Страйк тревае дальше в Гнилицях, Медині‘ Сухівцях, Обводівці і Лозівці. До Гнилиць приїхало 15 бабів, дівчат і хлопців мазурских і аж 6-ма фірами, а через села провадили їх два цуґи війска. В Кошляках війско арештувало 8 хлопів і відставило до суду в Новім Селі. В Сухівсях жид Сруль Альтштетер побив Анну Яхівну і Палашку Янчаківну за се, що йшли через двірску толоку.

20. липня. Збаражске староство засудило 13 форналів з Суховець, що полишили двірску службу, по 14 днів арешту а 5 по 3 дни арешту; форналї зголосили рекурс до намісництва на письмі. Рівно-ж засудило староство й двірских парібків з Гниличок великих по 14 днїв і дня 19-ого с. м візвано їх на ново до староства, здає ся, до відсиджуваня кари. — В Сухівцях побив син посесора Альтштедтера дві жінки: Анну Яхову, жінку Петра і Палажку Янчакову, жінку Тимка. Побиті пізвали сего паничика до суду; візвано заразом і лїкара до оглядання, бо побита Анна Яхова мала спухнути від частованя кулаками по під груди. — 8 кошляцких хлопів сидить дальше в слідчій вязници в Новім Селї, хоть нікого не побили. Спроваджені до Гнилиць Мазури замкнені в двірскім шпіхлїрі, де плачуть та нарікають на тих, що їх спровадили; повідають, шо їх оманено. При дверех шпіхлїря стоять жандарми, щоби Мазури не поутікали. Всїх Мазурів єсть 15 і ті мають 3000 морґів лану обробити. Мають прийти до Гнилиць драґони, хоч там найбільший спокій. Дідич з Лисичинець, Чарняковский, дарував для страйкуючих в Гнилицях чотири кірці ріжного збіжа і 20 кор. готівкою. — Честь і подяка п. Чарняковскому за єго щирий даток. Усї решта пани і посесори розгнївали ся на п. Чарняковского, що обіцяв 5-ий сніп в жнива своїм „огульникам“. Хлопи в страйкуючих селах жадають 8-го снопа; инакше — кажуть — не будуть ся годити, хоч-би мали все а „навіть пятеро жнив стратити“... До Гнилиць 18 с. м. прибув п. Вітик. Люди дуже радо приймили єго. П. Вітик просив людей о спокій, обяснив як поступати, і т. д, та поїхав далї. 19 с. м. переїхав староста зі Збаража разом з повітовим фізиком через Нове село а за ним авила ся шкадрона драґонів. Люди ставали гурмами і кричали „на-здар! на-здар!“, бо то були самі Чехи. Жовніри відповідали також „на-здар! на-здар!“ Одні других оглядали цікаво: Чехи — „Тирольців Сходу“, а „Тирольці Сходу“ драґонів, яких в тамошних сторонах нарід ще ніколи не бачив. Тепер переконали ся люде, що войско не таке страшне“.

21 липня. Телеґрама: **„Вітик арештований. Причина незвісна“.**

Тернопільщина.

22. липня. Дня 20 с. м. зійшли ся люде в Настасові на болоню, аби нарадити ся над справою страйку. В тій хвили явилися 4 жандарми і заявили, що збори під голим небом не можуть відбути ся. Нарада відбула ся отже в великих сінях канцелярии громадскої, де вибрано комітет і уложено услівя платнї, які страйкуючі мають предложити панови. Страйкують сусідні села: Купчинці, Маріянка, Йосифівка, Людвиківка і Ладичин.

Скалатщина.

Дня 20. с. м. Застрайкували: Супранівка, Староміщина, Дорофіївка, Заднишівка, Богданівка, Камянки, Мислів, а говорять, що також Качанівка і Оріховець. В Мовчанівці і в Хмелисках також страйкують, але близших вістей еще не маємо. Всюди є страйкові комітети, котрі переговорюють з панами і посесорами. В Супранівці, Заднишівці, Підволочисках і Дорофіївці жадають осьмий сніп; від Петра до Покрови 80 кр., від Покрови знов до Петра по короні; дівкам і хлопцям по 40 кр. Страйк тревае два дни. Всюди спокій.

Брідщина.

22. липня. „В Гаях за Рудою і в Гаях розтоцких ad Задізці, в добрах ґрафині Дідушицкої і Ценьского вибух страйк. Комітет, вибраний з господарів і зарібників, веде справу дуже тактовно. Від становища доколїшних сіл буде залежати результат страйку“.

Городеччина.

„10-ого с. м. (в неділю) в селі Вовчухах, посілости д-ра Бика, відбули ся довірочні збори всіх селян (і латинників). Ухвалено страйкувати, доки дідич не дасть по 2 кор. женцеви і при копаню бульби і не пристане на такий час роботи: робота зачинає ся $^1/_2$9-ої рано, а кінчить ся о 7-ій вечером. На полудне $1^1/_2$ години перерви. Вибрано комітет з 7 люда. — Таке саме ухвалили села Долиняни і Годвишня. В инших селах, як Родятичі, Коців, Добряни, і т. д. також кипить, люди готовлять ся страйкувати.

Городеччина.

Вчера застрайкували всї селяне в Братковичах против дідича Колїшера, властителя [Гал]лян і Браткович. Рівночасно запала ухвала [сел]ян з Галичанова і Дроздович, — не йти на роботу до Браткович, щоби не псувати страйку в Братковичах. Вчера рано пішов жандарм з Городка до Галичанова до війта і приказав: „Вуйцє, розказаць тим лайдакам ажиби шлї на роботе до Братковіц: „Я, пане, не маю права приказувати. Кождому вільно іти на роботу або нї“. — Селяни заховують ся всюди спокійно. Біднїйші мають роботу у богатших господавів, де дістають 40 кр. і вікт.

Бобреччина.

В Городиславичах страйкуючі виграли. Між посесорами а комітетом страйкуючих станула така угода: перед жнивами дістають: хлоп по 40 кр. (доси 30 кр.), дівка 35 кр. (перше було 23—25 кр.); в жнива: хлоп 60 кр., дівка 50 кр. — а на копи по 40 кр. за копу. Крім того умовлено ся, що коли посторонні фільварки будуть платити більше, то він теж дасть саме о стілько більше. Що до копаня бульби, то згодили ся копати на скринї по 8 кірців, від одної скринї 80 кр. (Мало! се випадає по 10 кр. від кірця а у львівскім пов. (в Гаях) виграли хлопи по 12 кр. від кірця *прим Ред.)*

Велика біда, що хлопи з Миколаєва і Підсоснова самі хрунї, йдуть на роботу до Романова і инших сіл, де є страйк, і псують тим способом другим хлопам, роблять самі за стару цїну, та ще доносять всячину на хлопів дворам і жандармам. Тепер виходять вони на роботу під охороною жандармів. Жаль нам дуже, що ті хрунї-даремчуки будуть приходити і до нас на фільварок та будуть брати нами виторгуваний більший крейцар. (I на се є рада: зажадати від пана, аби не брав тих хрунів до себе на роботу — а нї! — то страйк! — *прим. Ред.)*. Для тих панів зі Львова що об'учили нас о стрейку, велика від нас подяка. Всї люди про них згадують і благословлять їх, що через них зароблять більший крейцар. За комітет: *Василь Щербатий*“.

Перемишлянщина.

16. липня. В Розворянах ґрафа Р. Потоцкого коло Глинян, зачав ся від понеділка страйк. Ві второк вийшли на паньский лан в Розворянах хрунї з Заставя під охороною жандармів і війта з Розворян, Сенька Коваля. Коли в полудне жандарми і війт відійшли, Розворянцї прогнали заставских хрунів. Вчера прийшли по жандармів двірскі екіпажі, якими поїхало їх кількох до Розворян. Будуть певно арештувати.

19. липня. В Розворянах виграли страйк. Псували їм Заставцї, котрі читають „Русское Слово“. Ідучи за „Русским Словом“ схрунили і приходили на роботу до Розворян, коли тут люди страйкували. Дня 18 липня в глиняньскім судї переслухувано цїлу товпу селян з Полюхова. В Полтві застрайкувало село і вся двірска служба. Селяне виграли страйк. Страйкують також в Ляшках королївских, Перегноєві, Балучинї і Глинянах.

20. липня. „Нинї вибухнув стрейк в Замістю під Глинянами. Замістє дає робітників фільваркам графа Потулицкого. Страйк звернений головно проти державця „горішного фільварку“, жида Майблюма.

Дороги усї від Глинян по „горішний фільварок“, Полтву, Хренів, Перегноїв, Задвірє, Бортків і Скнилів обсаджені страйкуючими, щоби повідомляти чужих робітників. „Огульники“ опустили фільварки в Полтві“.

23 липня. В задвірю страйкують хлопи і робітники у фабрицї. Жандармерия з наложеними баґнетами патролює від двох днів.

Золочівщина.

В Манаєві зійшли ся люди дня 13. с. м. на нараду і слали обговорювати надходячі жнива і справу страйку. Кождий нарікав, що скарби вже від кількох лїт страйкують против хлопів з лїсами і пасовисками. Зарібки також малї Отже люде порадили ся і уложили цїну і сніп за роботу в жнива: „вогульщину“ за 8 сніп, пів кірця пашнї додатку на двоє люда на цїлі жнива і топка соли тижнево на пару люда; косареви 80 кр. денно, дівцї 50 кр. погоничеви 30 кр.; від копи по 50 кр. Вибрано комітет з 5-ох, котрі мають кермувати страйком і годити ся з панами. Першого дня, в понедїлок, коли польові і окомони розійшли ся по селї за робітником, не вийшов нїхто на роботу і так тримає ся село до нинї. В селї спокій. В середу являє ся в селї командант постерунку жандармериї з Олієва, найперше у місцевого пароха о. Тарнавского і запитує: хто є головою читальнї, для чого в читальни відбули ся збори, чи голова читальнї на тоє позволив, чи знав, що то був збір в цїли підготовленя стрейку і т. д. Отець Тарнавский, яко голова читальнї заявив, що то не були жадні збори читальнї, тільо звичайні сходини в недїлю до крамницї, бо дім де поміщена читальня, є власність крамницї а не читальнї. Того-ж самого дня взяв командант постерунку одного з комітетових Федька Яворского з собою до Золочева до староства, уважаючи єго за головного проводира страйку і заявляючи єму від разу, що єго не арештує але приставити має до староства В четвер переслухав єго в старостві комісар, а відтак староста і пущено єго до дому. (Жандарм не мав права „так собі“ приставляти Ф. Яворского до староства Жандарм може одно з двох: 1) або „арештувати **в імени права**“ на власну одвічальність, 2) або виказати ся виразним письменним розказом від суду чи староства приставити сего або того. „Так собі“ без такого письменного розказу або без арештованя „в імени права“ „приставляти“ нїкого не сьміє і нїхто не обовязаний таких приватних спацерів відбувати, але повинен жадати: „покажіть менї письменний розказ або арештуйте мене в імени права“. — *Прит. Ред.*) Того самого дня з'їхав комісар з староства до села, скликав комітетових, зробив з ними протокол (?! — а з панами зробив? *Прим. Ред.*), обходячи ся з людьми дуже делїкатно (так повинно бути — *прим. Ред.)* До згоди нїякої не прийшло, а страйк триває дальше. В селї взірцевий спокій. Як з околицї доносять, страйк обійме майже всї сусїдні села. Начальник громади поступає тепер чесно.

Вчера вибух в Фірлїївцї і сусїдних селах хлопский страйк. В перший день жнив місцеві робітники покинули роботу і чужих на лан не пускають. Комісар золочівского староства обїздить стрейкуючі села і щось записує. Всюди спокій.

Заліщицке.

20. липня. В середу вибухли стайки в сих селах: Тлусте, (місто і село), Рожалівка, Анелївка, Цапівцї, Копилївцї, Попівцї і Головчицї. Спокій цїлковитий. Селяне хочуть від „хлопа“ 1 зр. (2 корони) денно, „від жінки“ 80 кр., для дївки жадають 50 кр. (1 кор.) В сих селах панами самі жиди посесори); в одних Копилївцях дїдичем є Мєцьо Пінїньский брат намістника. — Чути дає ся в сих сторонах брак інтелїґентного, поважнїйшого провідника. Всїм завідують самі селяни.

21. липня. „Застрайкувало Устечко і всї сусїдні села. **Стрейк обхоплює мабуть цїлий залїщицкий повіт**“.

22. липня. О скільки доси відомо, страйкує тепер в наших околицях поверх 35 сіл: Нирків, Червоне, Устечко, Напагоріни, Торске, Вурвуливцї, Королївочка, Гилківцї, Угринківцї, Хартолївцї, Миливцї, Лисичники, Теклївка, Свидів, Антонівка, Мухавка, Рожанівка, Анилівка, Слобідка, Бураківка, Базар, Павшівка, Полівцї, Криволука, Помірцї (се вже в околици Бучача), дальше Товсте (місто і село), Садки, Шутроминцї, Головчинцї, Лосівцї, Новосїлка, Язлївцї і Цапівцї, Кошилівцї та Попівцї.

Початок мав вийти з околиць Товстого, а іменно вказують на Рожанівку, звідки розширити ся мав страйк.

Позавчера вечером по вечірни зійшла ся цїла громада „Попівцї“ в урядї громадскім і вибрала ту комітет з 8 осіб. Крім сего постановлено (в присутности цїлої громади — з війтом на чолї) заложити в осени громадский шпихлїр і склеп; дальше постановлено зірвати всякі зносини з жидами, не винаймати у жида землї (на спілку), не продавати нїчо жидам, не їхати жидови в лїс, взагалї — відлучити ся цїлком від жидів. Мушу додати, що ту в Попівцях жиди досить розпаношились. На 1400 селян є щось 8 склепів жидівских, дві чи три корчми, до 30 родин жидівских, секретарем громадским жид — великий любимець староства і панів та підпанків. Читальнї в селї нема.

В селї одушевленє, спокій, завзятє, солїдарність. Богатші обіцяли помагати біднїйшим.

Гусятинщина.

20. липня. Говилів великий, Говилів малий і Котівка розпочали страйк перед жнивами а тепер прилучили ся Мшанець, Крогулець, Баворівщина, Калинівщина. Посесорка Калинівска поступила вже з дванайцятого снопа на десятий озимини і ярини, грозячи косарками. Впливовим людям обіцює великі нагороди, щоби нарід до згоди довели. Люди не подали ся, кажучи, що косарок не боять ся, бо вони більшу часть зерна вимолочують, так що відразу косять, молотять і сїють. На Котівцї директор дібр спустив також з 12 на 10 сніп, просячи щоби не робили страйку. Але комітетовий Михайло Кузик відповів, що то не люди страйкують, але пани: Піднесли страшно цїну дерева, пенькового, накладають чим раз більші податки, то нарід мусить на то все більше заробити.

В Нижбірку посесори дають вже девятий сніп озимини і ярини (а ярина йша за пятнайцятий сніп давнїйше!), але ще не згодили ся. В Увислї, де посесором повітовий махер **Казьо Цєньский**, скликав комітетовий, Микола Любий довірочні збори для ухвали жадань. Зібраний нарід постановив жадаги: 8 жита, 9 ярини, третий шульок кукурудзи; косар і стиртник 1 зр. накидальник 60 кр., погонич 40 кр.; молотник в лїтї 80 кр.; в зимі 50 кр.; сокирник 1 зр. 20 кр.; фіра в лїтї 2 зр. в зимі 1 зр. 50 кр.; час працї в лїтї від 6 год. рано до 6 вечером з перервою $1\frac{1}{2}$ год.; в зимі від 8 год. рано до 6 вечером з перервою 1 год. За шкоди пільні не сьміє обшарник сам накладати кар, але 2 громадскі асесори мають шкоду оцїнити; вкінци посесор і вся служба двірска як економ, писар і т. п. мають з народом чемно обходити ся.

До переговорів з двором вибрано комітет місцевий зложений з 7 осіб а то: Мих. Любий, Олекса і Михайло Семенові, Тимко Шустра, Дмитро Романишин, Матвій Полуйко і Іван Ступницкий. Богатші всюда ратують хлїбом бідаків.

(Всюди би так всяким повітовим і сoймовим махерам як Цєньский, Цєлецкий і т. д. належало ся. Се найлїпший спосіб на непрошених „опікунів“ poczciwego ludku — *прим. Редакциї).*

22. липня. В нашім повіті застрайкували вже **всї громади**. Документно знаємо, що стрейк вибух і тріває в Увисли, Котівцї, Крогульци, Городници, Говилові великім і малім, Ростолівцї, Романовім кутї.

Теребовельщина.

„В недїлю, 20 с. м. відбули ся довірочні збори в Кобиловолоках в стодолї Ілька Шкрибяна. Жадали підвисшеня плати і означеня часу працї, радили вибрати комітет і завідомити сусїдні села, аби не псували їм страйку. До комітету вибрано 9 господарів і зарібників, що мають ся умовляти з двором. О. Петро Патрило взивав людий до солїдарности і до спокійного поведеня.

Оден господар жадав, аби комітет, переговорюючи з паном, домагав ся підвисшеня плати і форналям. Се принято. — Найшов ся між селянами оден „хрунь“, Теличка Микола, що відмовляв людей від страйку.

В Янові вибух 21 с. м. страйк. До Кобиловолок спроваджують жандарми робітників із Знесїня коло Янова. Всюди спокій. Паньскі посїпаки і жидки розсївають всїлякі ложні вісти, чим непотрібно порушать нарід. Теребовельский староста закляв що до Кобиловолок вишле війско. Се має бути месть за вибори. Треба конче віча з цїлого повіту.

Коло Львова.

22. липня. „Вчера зачав ся страйк у Миклашеві зі слїдуючої причини: Посесор-Нїмець, Яков Штавфер, платив доси робітникам, ще не цїлком зле, бо по 30 — 40 кр. денно. Але дізнавши ся, що инші пани платять менше, втяв таку штуку: минувшої суботи **замість обіцяних 40 кр. за день, виплатив по 25 кр.**, а коли одна робітниця з плачем просила не робити їй кривди, ударив єї кулаком в груди! Коли тепер селяни застрайкували, посесор пішов до жандармериї о поміч.

23. липня. В Миклашеві коло Винник страйк. Посесор платив доси по 25 кр. Страйкують в Перегною, Замістю і Глинянах.

Хто заплатив за перший том, а дістав его від Свободи, той від видавця „Хлопскої Політики" дістане том другий.

Хто хоче зложити передплату за цілу „Хлопску Політику", а перший том належить ся єму від „Свободи", той не потребує платити за всі 4 томи, тілько за 3. Хто отже заплатив за Свободу 4 корони, той за цілу „Хлопску політику" потребує заплатити тілько одну корону і 59 сотиків.

Ціла передплата за всі 4 томи (за 24 аркушів) Хлопскої Політики виносить 2 К. 12 с.

О. Х. У. купив 100 примірників „Хлопскої Політики" і розіслав его селянам так, аби ся книжка була **в кождім селї львівского повіту**. Хто отже у львівскім повіті не заплатив за „Хлопску Політику" а дістав єї, нехай не дуже здивує ся, але в души подякує честному патріотови і опікунови селян львівского повіту.

Як поступати в часї страйків. Ся книжочка учить дуже добре, як мають поступати страйкуючі селяне, аби страйку не попсувати. Она повинна бути всюди там де є страйк, або де до страйку приготовляють ся. Сю книжочку можна дістати через нашу редакцию по 2 сотики за одну. Менше не розсилаємо як по 3 книжочки. Гроші присилати марками в листї.

Окрім того треба прислати на оплату почти. Почта за три примірники коштує 3 сотики, за 6 примірників 5 сотиків, за 6 до 15 прим. 10 с., за 15 до 31 примірників 20 сот. Хто не пришле по 2 сотики за брошуру і на оплату почти, той брошури не дістане.

Хлопска кривда

при будові желїзниці Львів-Самбір.

Підприємці будови желїзниці Львів-Самбір-Бавер і Сп-ка визискують в нечуваний спосіб робітників, фірманів і властителїв примежних піль і сіножатий. За оден кубічний метер вивезеної землї платить державний скарб 35 кр. а. в., а підприємство платить робітникам 5, найвисше 9 кр. а. в.! При акордовій роботї від дідня до ночи мож було заробити в зимі 60 кр. на весну 90 кр. а. в.; але що се видало ся підприємству за богато, то тепер платять денно тілько 70 кр. А треба знати, що возити візки або викидати землю 2 — 3 метри в гору (при фундаментах під мости) то така тяжка робота, що ноги пухнуть, а дуже часто бувають випадки покалїченя. З тої нужденної платнї обтягають ще підприємці 2, 3 і більше крайцарів з риньского до каси хорих (брали 20-тий візок). А ще треба і дозорцям оплачувати ся, щоби на роботу приняли. Задля низкої платнї майже нема тут фахових барабів, а робить наш убогий, темний хлоп, котрому і така платня вистарчала.

Подібно, як з робітниками, поступає підприємство і з довозом материялів. Але тут уже діє ся нераз чисте обманьство. Годять доставу каміня пр. 18 зр. за кубічний стіс; колиж его люди привезуть і зложать, то дозорець Кавф не хоче відобрати, бо нібито бракує до стоса, хотяй сам був при вкладаню на вози в каменоломі, сам відпроваджував фіри на пляц і сам був при складаню. Отжеж під покривкою, що нібито хлопи камінь покрали, обриває з фірманки. Нераз буває, що хтось привезе (особливо з желїзниці з Городка) камінь пізно в ночи зложить, де поперед назначено. Так знов не виплатять гроший, бо „не ту зложив, де треба, або каже, що того каміня нема нігде". А вже найкрасше ось що: набере господар каміня на желїзници, що важить з возом 1500 кґ. Віз важить 250 кґ., але жид виплачує лише за 900 кґ., а решту витручує за віз!

Підприємці раді би не знать кілько заробити, не хочуть платити за перевіз каміня через поля і долини, здовж штреки. Фіри через те роблять мимохіть людям шкоду, котрої ніхто не хоче вернути. Староста п. Сьвітальский тягне за підприємцями. Коли оден війт заняв віз з кіньми, що везли камінь хлопским полем, то староста казав сейчас випустити. Справа була би на тім і станула, але дурний жид заскаржив війта до суду, що нібито неправно єму 2 дні коні, і тут справу програв. Треба би раз-у-раз процесувати ся, а хлоп не має на тоє гроший, часу, ну, і боїть ся з панами зачіпатись!

ВІДОЗВА.

Братя селяни!

Перед роком основано селяньску Бурсу філїї „Просьвіти" в Комарнї. Селяньска Бурса хоче виелати як найбільше селяньских дітей з рудецкого повіту до ґімназиї, учительского семинара, до шкіл промислових та ремесла. Сего року були в Бурсї отсї хлопці: Гринько Пікас з Поверхова, Андрух Лєщиньский з Нового села, Андрух Яцик з Лївчиць, Василь Різничок з Рімна, Петро Шмотолоха з Підзвиринця, Іван Грабовеньский з Татаринова, Василь Помажак з Угерець головачевих і Микола Рехлїньский з Канафостів, одного мусїв виділ філїї видалити, бо не вчив ся. Усїх затім було 8. На більше не малисьмо місця. З них дістало дуже добру клясу 6-тьох а добру 2-ох. А. Лєщиньский, А. Яцик і П. Шмотохоха їздили з катехитою о. Петриком коштом Бурси до Львова, де зложили в руській ґімназиї вступний іспит до першої кляси. Гринько Пікас скінчив шесту клясу виділову в Комарнї, тож по жнивах піде до Самбора учити ся на учителя. От бачите, вже батьки забезпечили тим чотиром красну будучність, бо як будуть добре учити ся, то може котрийсь з них вийти на священика, адвоката, лїкаря, учителя або якогось урядника.

Як ми їх через рік прокормили? Ото родичі платили місячно по 4 кор. і фунт солонини, річно 4 корцї бульби, чвертку круп гречаних, чвертку ягляних або пшона, чвертку рижу, чвертку фасолї і 3 чвертки муки — а тижднево по 2 бохонцї хлїба за одного. Не міркуйте собі, що то треба всьо з гори зложити, ми би навіть і не приняли всего, щоби нам не змарнувало ся. То коли родичі будуть мати оказию, то по троха привезуть, що на них випадає дати.

Братя селяни! народа множить ся, а землї не прибуває. Розпихайте свої діти де хто може, аби заробив на кавалок хлїба і вступив ся з ґрунту. На тоє ми і селяньску Бурсу в Комарнї заложили і по жнивах будемо могли приняти 17 хлопців, за такою платнею, як визше подано. Тож зголошуйте свої діти до Бурси поки час, і ще всї місця не заняті. Можна або письмо подати або устно зголосити ся у о. Петрика катехита в Комарнї. До того треба привезти, чи прислати сьвідоцтво маєткового стану від свого о. духовного а на поданю треба просити о. пароха, щоби написали котрого року і дня дитина родила ся.

Комарно 15 липня 1902.

Виділ.

Родимцї!

Товариство педаґоґічне у Львові удержувало сего року бурсу для бідних учеників в ч. 76.

Всї мали добрий поступ а межи ними 13 відзначаючих.

Хотїлибисьмо і більше учеників удержувати, так не можем. бо Ви нас не спомагаєте. В нашій бурсї платили від 12—20 кор. місячно; Сїм було за дармо. Бралисьмо таку малу плату, в надії, що буде поміч від Вас.

Доложилисьмо 3.000 кор. Се наш довг з причини рускої байдужности.

На Мазурах польскі ксьондзи і громади удержують бідних учеників збиранєм датків в натарулїях, в громадах. Тому мазурских дїтей ходить до висших шкіл 10.000 а у нас ледво 100. Нарікати умієм але робити дасть Бог.

Руска история від князїв почавши указує на бурси, піддержку бідних учеників, сю природну продукцию інтеліґенциї з народу. Но дармо. Ми єї не розумієм. Як суть які бурси, то ними опікують ся хиба одиницї.

Загал народу дасть на хрестини, на весїля, на празники, на kapliczki, braciszków, siostrzyczki але на бурсу, щоб хлопска дитина училась, щоб бідному очи отворились, щоб єму лекше жилось — щоб не чужі, але свої хлїб їли, на що? Най гине — пропадає як я.

Родимцї!

Темнота залягла нашу землю а перед нами пропасть. Ратуймо ся.

Шлїм дїти до школи, свої і чужі. Біднїйших ратуймо, вспомагаймо.

Завязуймо комітети по громадах. Збираймо датки в натуралїях і фірами вивозїм до бурси.

Kapliczki, braciszków, siostrzyczki пускаймо з порожними торбами. Збирають Поляки на Wrześniu і Грунвальд, то нам нїхто не може заказати збирати на бурси, на дїти наші.

До Вас Високопреп. і Всч. Отци кличем і просимо: Допоможіть нам. Збиранє складок на бурси се дїло милосердія. Для Вас ту перше місце ба і обовязок.

Кілька теплих Ваших слів і примір, може тисячі бідної молодїжи запровадити до висших шкіл і дати їм удержанє. Най не ідуть рускі дїти в наймити панам і жидам але до шкіл. Дїти народу руского, народу Вашого випроваджені в люди не відчужать ся від Вас. Весь народ буде для Вас з глубокою пошаною. Не зважайте на противне слово, на невдячність — робіть добро для добра самого — для здобутя лучшої долї для народу руского — Вам Русь заплатить.

Родимцї!

Просимо і заклинаєм Вас. В імя славної минувшости нашого, тепер через чужу вину темного і бідного народу, котрому вороги гріб копають, збираймо і даваймо на бурсу на бідних учеників.

Витворюймо сьвідому народну інтеліґенцию, заповняймо нею всї кутки великої рускої землї — а тогди і житє і побіда наша.

Родимцї!

Ради Христа, ради голодних дїтей Ваших дайте на бурси.

Комітет бурси у Львові.

Громадскі вибори.

В громадї Пилипчу повіту Мельницкого дня 3 липня 1902 відбувають ся вибори до ради громадскої. В селї, що перед двома роками щасливо витримало і виграло страйк, є дві партиї: з одної сторони — партія „ржондова", в склад котрої входять „браця мойжешовеґо", і „хруні"; з другої сторони — партия, до котрої належить 3/4 мешканців села і місцевий руский парох. При такім складї річий легко могло би прийти „до непорядків", а особливо могла би „неслушно" потерпіти „партия ржондова", тож для удержаня „порядку і права" з'їздить до виборів сам ц. к. комісар Мґлєй з Борщева при асистенциї двох жандармів.

На разі однак не мають що робити, бо „порядок" не заколочений і все йде „подлук права". — Начальник громади пан Танаско Клим покмітивши, відки вітер віє, покликає до комісиї двох жидків, межи ними пана Лейбу Штіґлїца і двох ґаздів, — розуміє ся всїх з партиї ржондової, бо лишень та партия дає поруку, що все піде „подлук права". Місцевий руский парох стоїть скромно коло порога і нїхто на него не звертає уваги. — Розпочинає ся голосованє з третого „кола". Голосують картками. Як вже коло 50 виборців виголосувало, спостерігає Грицко Шміґельский („бунтівник"), що член пресьвітлої комісиї, пан Лейба Штіґлїц користаючи з хвилї, коли ц. к. комісар в инший бік відвернув ся, виймив з під кармана і всунув під віддані картки у шуфляду, що служила за урну, жмут якихось паперів.

Пилипчане — „нарóд учений", — вже з неодної печи хлїб їли, тож Шміґельский, як тільки побачив, так і горланув на всю хату: „Пане комісар, тут якесь шахрайство діє ся, нас ошукують, пан Штіґлїц пускають якісь картки до шуфлядки!"

Розпочинає ся „розмова", як звичайно при виборах:

Пан комїсар: „A to który? milcz, durniu, bo cię każę zamknąć!"

Шміґельский: „Пане комісар, ви тут приїхали пильнувати права і порядку, а менї не дуркайте, бо я ґазда і виборець; — тут діє ся шахрайство!"

Пан комісар: „A ja ci mówię, abyś milczał, bo natychmiast każę aresztować!"

Шміґельский: „Панове ґазди! як ту таке „право" і такі „вибори", то ходїм відси всї, най жиди самі вибирають!"

Громада „Так! так! — ходїм всї! тут для нас місця нема, — тут права не найдемо! То вибори?... чисто: шахрайство! — чого нам тутки сьвітити? („Громада" суне лавою у двері).

Покмітував пан комітар, що так буде не добре, тай змінив на иншу: „Aleź czekajcie, ludzie, to można sprawdzić, — ja tylko chciałem, że tu takie zarzuty przeciw członkowi komisyi podniesiono... a wy wiecie, że za to kryminał, jakby się pokazało że to nieprawda!

Грицко Шміґельский: Ну, ну! ми вже сї того „криминалу" не боїмо — і просимо справдити!"

Починають „справджувати", рахувати картки. Карток після лїсти голосованя віддано 53, в „урні" знайшло ся аж 66, — отже 13 підкинених. Як почали з них читати „імена", то найшли ся там і „живі і мертві і ще ненароджені" ба такі, що за них з роду нїхто в громадї не чував, таких, бач, як межи „правдиві" картки дістануть ся, то і сам дїдько не „справдить". Так всїм стало сьмішно, що аж сам пан Штіґлїц засьміяв ся!

Але щож? правди вже „решетом“ не закриєш, — видко діло, що вибори вже „зопсовані“—тепер треба „урядувати подлук права“. Списав пан комісар протокол. Крім Шміґельского потвердили ще сьвідки Пруский і Бандура, а навіть сам ц. к. постенфірер, що бачили, як Штіґліц майстрував щось з паперами коло щуфлядки. Коли вже протокол списано, обзиває ся Грицько Шміґельский: „Пане Штіґліц, — а що тепер?“ — Настає тишина. — Пану комісареви зробило ся цілком нїяково, він починає „марикувати“: „Już przy różnych wyborach bywałem, a jeszcze mi się coś podobnego nie zdarzało“... ..no.. te wybory na wszelki wypadek są nieważne i musimy na nowo głosować“.

Шміґельский: „Та хто, пане комісар, буде голосувати? Ті, що вже виголосували, розійшли ся до роботи, тут треба вибори відложити на инший день!“

Пан комісар: „No, to odroczymy!“

Шміґельский: „Але хто людем за день заплатить? — таж то лїто, — робота!“

Громада: „Ага! — а нам „за день“ хто заплатить? Най Штіґліц заплатить, він пошахрував, най платить; — і комісию най сам заплатить, громада „за комісию“ платити не буде!“

Пан комісар: „Panie Sztiglitz, — rzeczywiście — to nie ma co, — pan musisz zapłacić komisyę — 22 reńskich!

Щтіґліц: „Nu!. jak już pan komisiarz tak mówi, to ja zapłacy, — ale tu nimam... przy sobi... ja później...“

Шміґельский: Нема „później“, — тут пошахрував, тут нам і гроші на стіл!... Коли знав шахрувати, най знає і платити. Пане комісар, ми ся не вступимо, аж зложить тут до рук пану комісареви!..

Піщов Штіґліц до дому приніс 22 зр., — виплатив комісареви, аж втодї доперва громада успокоїла ся і люди почали поволи розходити ся домів. Поїхав і комісар, контентний, що якось відібрав тяжко запрацьоване „комісийне“, а людем обіцяв, що „приїде ще“, як будуть другі вибори.

На тім та звичайна впрочім у нас істория на разї покінчена, але не зовсїм, бо вже оден „хрунь“ дав ся чути: „Ну то що, що нас вже коштує 22 зр.? (видко, той „кошт“ Штіґліца пішов на цїлу партію, а може колись піде і до „буджету“) — а щоби нас мало коштувати навіть сотку, то ми такои на своїм поставимо і „своїх виберемо!“ Виходить з того, що в Пилипчу готують ся дальші несподїванки „виборчі“ і Пилипчане на се приготовані, а тим часом собі так „кмітують“: „Гей! гей! милий Боже! нема то, як належати до партиї „ржондової“! — як би таке, даймо на приклад, кождому з нас притрафило ся, то тож би го закували тай замкнули, щоби сьвіта божого не видїв! — а Штіґліцови нїц, навіть го нїхто пальцем не рушив. Штіґліц таки в білий день і перед цїлою громадою пошахрував і то, рахує ся, у важній справі, а єму нїц, навіть жадної „анцайґи“ не післали, хоть були на виборах аж два цїсарскі жандарми і ц. к. комісар?.. Чекали Пилипчане, чекали на ту „анцайґу“ від покликаних до того ц. к. орґанів, тай не діждали ся, отже взяли тай сами подали до Суду, а тепер вичікують, що на се скаже ц. к. Прокураторія в Тернополи, чи будуть „powody do ścigania“ — чи нї?

ДОПИСИ.

З Бережанщини.

Переходячи через Хоростець один з темнїйших закутків пов. бережаньского, мав я нагоду пізнати які перешкоди ставляє темнота проблискови просьвіти. З сим хочу подїлити ся також з читачами „Свободи“.

В Хоросци школи не ма, хоч там нарід досить богатий і мігби набезпечно поставити і удержувати школу. (В послїдний час, щоби староство постарало ся о школу, щоби руский гріш не йшов на Мазури — прим. доп.). Тому сїмох сьвідомих господарів попросили дяка, що задля старости не міг одержати дяківскої посади, Петра Засенича, щоби учив їх дїти і за се давали єму удержанє в селї. Однак се не сподобалось війтови - хруневи - Цюкалови і він доніс о тім староству. Староство прикликало дяка на термін і переслухало, заборонило єму учити і засудило на 6 діб арешту або 60 К. Сей бідачиско представив староству свою біду і сказав, що як позбавлять єго сего кавалка хлїба, то він на старости лїт згине з голоду. Але єго представленя нїчого не помогли і він стрітив ся з грізними словами „nie pozwalam“. Щоби не відсиджувати кари сказав, що внесе рекурс. Вернувши до дому учив дальше і здавало ся, що справа без рекурсу затре ся. Але від чогож є опікуни просьвіти. На війтівскій сесиї пригадав війт комісареви і на дяка. Сей зараз дістав завізванє, щоби до трех днїв або вніс рекурс, або пішов відсиджувати кару. Тому, що не було кого порадитись, а дяк не внїсши рекурсу вийшов з села і нїхто не знає де подїв ся. Так отже хлопскі дїти зростають тепер як бурян на буйному поли.

Коли се дїяло ся склала ся єще иньша пригода. Ті самі господарі за почином Микити Кругляка зложили ся по 10—20 К. і заложили крамницю. Єю отворено 1 марта 1901 р. у господаря Івана Рудого. Против неї зараз виступили перекуплений війт і всї жиди. До одного тиждня упали Рудому два гарнї конї і не знати від чого. Хемічний розслїд жолудка був би певно виказав причину. Зараз по тім один з жидів мав сказати: „Єму ще так всьо погине навіть і дїти“. На се були і сьвідки. О тім донесено жандармериї. Але слїдства нїякого не було. Крамницї вело ся добре, хоч жидівка почала тепер спроваджувати і собі такі річи які були в крамници, хоч на се не мала концесиї. І о тім повідомлено жандармерию, она безкарно продавала дальше, так протягнуло ся до Різдва 1901 р. На сьвятий вечер мав Ів. Рудий гостї. Коли они розійшли ся, а домашні вже позасипляли, тодї хтось підложив огонь під крамницю і тодї то згоріло цїле майно Рудого, вартости до кількох тисяч. Як би не то, що се обійстє трохи на боцї від села і що попередного дня припав снїг, то булоби цїле село пішло з димом. Здавало би ся, що хоч тепер сторожа безпеченьства публичного займе ся ревно вислїдженем злодія, що підложив огонь. Але де там. Скінчило ся на тім, що прийшов жандарм і записав факт.

Крім того впав єще жертвою один кінь Кругляка. Річ мала ся так. Одного разу вернув він з Кізлова до дому і висипав рештку оброку з баламута, що мав у містї, перед одного коня. На другий день коли вигортав з жолуба, натрафив на якусь паляницю, котру кінь лише з середини трохи виглодав. До двох тиждвів кінь здох. На жаль сеї паляницї не піддано під хемічний розслїд, бо забобонний селянин єї зараз викинув. Так то темнота воює і нищить просьвіту.

КОНКУРС.

В бурсї, удержуваній станиславівскою філїєю „Руского Товариства педаґоґічного“, знайде поміщенє в роцї шкільнім 190²/₃ 30 учеників рускої народности, учащаючих до шкіл публичних в Станиславові. Приняті дістануть в бурсї мешканє, харч, опал, сьвітло і належитий догляд, натомість кождий з них мусить мати: 1 подушку, 1 ковдру або коцик, 6 пар біля, 6 хустин до носа, 6 пар шкарпиток або онучок, 2 пішевки, 2 простирала під сїнник а 2 під ковдру, 2 пари чобіт або черевиків, відповідну одіж і книжки. — Оплата виносить 16 до 24 К. місячно платних з гори готівкою. Крім того кождий ученик платить 2 К. на рік за ужитє інвентаря і 1 К. місячно за пранє біля.

Поданє о принятє треба внести найдальше до 15 н. с. серпня с. р. до виділу філїї „Руского Товариства педаґоґічного“ в Станиславові на руки п. Прокопа Рибчука, професора ґімназиї в Станиславові, ул. Пелеша, ч. 24. До подания треба долучити: 1) послїдне сьвідоцтво шкільне, 2) сьвідоцтво хрещеня, 3) декларацию що до висоти місячної оплати. Петент має виказати ся, що єсть членом „Руского Товариства педаґоґічного“ або вступити в члени, надсилаючи вписове 1 кор. і річну вкладку 1 кор. — Першеньство в принятю будуть мати вихованцї бурси з попередного шкільного року, що мали перший степень і не залягають з оплатою. Опізнених подань не увзглядни́ть ся. На відповідь треба долучити до подання карту кореспонденцийну за 5 с.

В Станиславові в липни 1902.

Виділ Станиславівскої філїї „Руского Товариства педаґоґічного“.

З друкарнї Народової (Манєцких), Львів, Коперника ч. 9.